

УДК 82.091-193.2-193.6
DOI: 10.36979/1694-500X-2026-26-6-98-104

РАССМОТРЕНИЕ ЭПИГРАММЫ С ЛИТЕРАТУРНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

Н.Б. Омурзакова

Аннотация. Рассматривается определение генезиса жанра эпиграммы, сформировавшегося в литературоведении и получившего развитие в поэтической практике в процессе создания художественных произведений, а также прослеживание его эволюции до современного этапа. Для достижения поставленной цели были проанализированы теоретические определения, предложенные исследователями в области литературоведения. В ходе исследования установлено, что эпиграмма берет свое начало в Древней Греции, предпринята попытка кратко охарактеризовать особенности жанра, проявляющиеся в римской литературе, а также выявить сходства и различия между эпиграммой и эпитафией как разновидностями малых жанров. Проведен теоретический анализ жанровых характеристик, трансформировавшихся на различных этапах исторического развития. Отмечается, что на раннем этапе генезиса эпиграммами назывались надписи общего характера, которые впоследствии приобрели статус литературного термина. Первоначально образцами жанра служили надписи, связанные с конкретными событиями или объектами. Значительная часть таких текстов носила сакральный характер, была посвящена божествам и включала прошения и молитвы. Таким образом, на основе рассмотренных примеров подтверждается, что большинство эпиграмм восходит к надписям, выполненным на надгробиях.

Ключевые слова: эпиграмма; эпитафия; античная литература; жанр; поэтика; гробница; посвящение; сатира; пуант; античность.

ЭПИГРАММАНЫ АДАБИЙ-ТЕОРИЯЛЫК АСПЕКТИДЕН КАРОО

Н.Б. Омурзакова

Аннотация. Макалада адабият таануу илиминде пайда болуп, адабий процессте акындар тарабынан иштелип келе жаткан эпиграмма жанрынын генезисин, бүгүнкү күнгө чейин өсүп-өнүгүүсүн аныктоо максаты коюлган. Ошол максатта адабиятчылар тарабынан берилген теориялык аныктамаларга кайрылды. Иликтөөнүн негизинде эпиграмма байыркы Грецияда пайда болгону аныкталып, бүгүнкү күндөгү жанрдык өзгөчөлүктөргө Рим адабиятында ээ болгон белгилерине кыскача токтолуп, майда жанрлардын катарын толуктаган эпиграмма жана эпитафиялардын окшоштуктары жана ажырымдарын аныктаганга аракет жасалды. Теориялык экскурс кылып, ар бир мезгилде өзгөрүүгө дуушар болгон жанрдык белгилери талдоого алынды. Генезисинде жалпы жазуулар аталып, мезгилдин өтүшү менен адабий термин катары колдонулуп калгандыгы маалымдалат, анткени алгач жанрдын үлгүлөрү реалдуу окуяны же заттын тиешелүүлүгүн белгилеген жазуулар болгон. Алардын көпчүлүгү Кудайга арналып, сурануу, тиленүү мазмунунда мүнөздөлгөн. Ошондуктан көбүрөөгү бейиттерде жазылган жазуулардан улам пайда болгондугу мисалдар менен тастыкталды.

Түйүндүү сөздөр: эпиграмма; эпитафия; байыркы адабият; жанр; поэтика; күмбөз; арноо; сатира; пуант; антикалык.

CONSIDERATION OF THE EPIGRAM FROM A LITERARY -THEORETICAL POINT OF VIEW

N.B. Omurzakova

Abstract. The purpose of this article is to define the genesis of the epigram as a literary genre, which emerged within literary studies and developed in poetic practice in the course of artistic creation, as well as to trace its evolution to the

present day. To achieve this objective, theoretical definitions proposed by scholars in the field of literary studies have been analyzed. The study establishes that the epigram originated in Ancient Greece. An attempt is made to briefly characterize the features of the genre as manifested in Roman literature, and to identify similarities and differences between the epigram and the epitaph as related subgenres. A theoretical analysis of genre characteristics that have undergone transformation at various stages of historical development is also presented. It is noted that, at the early stage of its genesis, the term "epigram" referred to inscriptions of a general nature, which subsequently acquired the status of a literary term. Initially, inscriptions associated with specific events or objects served as the primary examples of the genre. A significant proportion of these texts were sacral in nature, dedicated to deities, and contained petitions and prayers. Thus, based on the examples examined, it is confirmed that the majority of epigrams originated from inscriptions made on tombstones.

Keywords: epigram; epitaph; ancient literature; genre; poetics; tomb; dedication; satire; pointe; antiquity.

Киришүү. Адабияттаануу илиминде эпиграмма да, эпитафия да майда адабий жанрларга кирет. Аталган эки жанрдын окшоштугу, маанилик байланышы өтө жакын, бирок ошого карабастан алардын айырмачылыгы бар экендигин эстен чыгарбашыбыз керек. Улуттук адабиятта поэтикалык майда жанрларга кайрылуу, аларды иликтөө адабиятчыларыбыз тарабынан анчейин деле колго алынган эмес. Дүйнөлүк адабиятта өз ордун алган аталган жанрдын кыргыз адабиятындагы ордун белгилөө иштин **актуалдуулугун** жана кыргыз адабияттаануу илиминдеги **жаңычылыгын** белгилейт. Анда ушул күнгө чейин адабияттаануу илиминде берилип келген аныктамаларга жана теориялык көз караштарга токтолуп көрсөк.

Эпитафияга А.П. Квятковскийдин “Поэтический словарь” аттуу адабий сөздүгүндө мындайча аныктама берилет. “Эпитафия (от греч. ἐπιτάφιος – надгробный) – надгробная надпись, часто в стихотворной форме” [1].

Демек, эпитафиялык чыгармалар деп, биз жалаң гана мүрзөнүн, күмбөздүн үстүнө түшүрүлгөн чыгармаларды түшүнүшүбүз керек. Эпиграмmanın түпкү тегин эпитафияга байланыштырышат. Эпиграмма менен эпитафиянын байланышын карап келгенибизде сөздүктөрдө эпиграмmanın 2 маанисин белгилешет. 1-мааниси нерсенин түшүндүрмөсү, мааниси; 2-сатиралык мүнөздөгү мааниси. М: “Словарь русского языка” аттуу сөздүктө: “Эпиграмма – ж. 1. У древних греков: надпись в прозе или стихах на памятнике, здании, подарке и т. п., объяснявшая значение предмета. 2. Короткое сатирическое стихотворение” [2], – деп берилсе, “Викисловарь” деген интернет желесиндеги булакта: 1. “...в античности – небольшая надпись в стихах или прозе, написанная элегическим дистихом,

обычно помещавшаяся на памятниках, надгробьях, общественных зданиях и т. д. 2. короткое сатирическое стихотворение, содержащее остроумную насмешку, высмеивающее какое-либо лицо или общественное явление” [3], – деп берилет. Ал эми Д.Н. Ушаковдун редакциясынын астында жарык көргөн “Толковый словарь русского языка” деген сөздүктө: “Эпиграмма – ж. [греч. epigramma – надпись] (книжн.). 1. У древних греков – надпись в прозе или в стихах на надгробном памятнике, на общественном здании и т. п. 2. В античной поэзии – небольшое стихотворение, написанное сочетанием гекзаметра и пентаметра, впоследствии – преимущ. сатирического содержания. В новой европейской поэзии – короткое стихотворение, заканчивающееся острой, злой шуткой по поводу кого-чего-нибудь” [4], – деп берилет.

Демек, эпиграммалар деп сатиралык мазмундагы, тамаша менен аяктаган, элегиялык өлчөм менен, б.а. гекзаметр жана пентаметр менен жазылган кыска ырлар аталган. Байыркы китептерде көлөмдүү эмес пьеса деп да аталган. Ал ырлардын мазмунунда бирде тамашага салса, экинчисинде акыл-насаат айтылат жана дээрлик дайыма сүйүүгө сиңирилгени “О греческой антологии” деген китепте айтылганын Н.Ф. Остолопов түзгөн “Словарь древней и новой поэзии” аттуу китебинин 387-бетинде: “Часто, она нечто иное, как мгновенная мысль, или быстрое чувство, рожденное красотами природы или памятниками искусства. Иногда Греческая Эпиграмма полна и совершенна: иногда небрежна и некончена..... как звукъ, въ дали исчезающій. Она почти никогда не заключается разительною, острою мыслию, и, чѣмъ древнѣе, тѣмъ проще. Этотъ родъ поэзіи украшалъ и пирры и гробницы” [5], – деп маалымдайт.

Ал эми өзүбүздүн улуттук адабиятыбыздагы окумуштуулардын берген аныктамаларына кайрылсак, Жээналы Шериев менен Абдыкерим Муратовдор түзгөн Терминдердин түшүндүрмө сөздүгүнүн 114-бетинде: “Эпиграмма (гр.-жазуу) – сатиралык максатта жазылып, бир кишинин тамашага алуу менен анын кемчиликтерин көрсөткөн чакан ыр. Адегенде Грецияда эпиграмма деп ар түрдүү буюмдарга жазылган кара сөздөр да, ырлар да аталса, кийин Римде чакан поэзиянын чыгармалары атала баштаган. Көпчүлүк классикалык акындар да эпиграмма жазууга кайрылган. Эпиграмма кыргыз сатиралык поэзиясында көп учурайт” [6], – деп белгилесе, белгилүү окумуштуулар Р.З. Кыдырбаева жана К. Асаналиевдердин “Кыргыз адабий илиминин терминдер сөздүгү” китебинин 554-бетинде, тескерисинче, эпиграмма анча өнүкпөгөнүн белгилейт: “Эпиграмма грек тилиндеги “надпись” деген сөздөн келип чыккан термин. Байыркы антикалык доордо храмдарга, эстеликтердин посттаменттерине кудайларды, баатырларды даңазалаган жазууларды эпиграмма деп аташчу... Кыргыз поэзиясында бул форма анча өнүккөн эмес” [7], – дейт. Адабий терминологиялык, түшүндүрмө сөздүктөрдөн көрүнүп тургандай маалыматтар негизинен окшош, болгону 1-маанисинде дээрлик бардыгында буюмга түшүндүрмө берилип жазуу жазылган, ал эми экинчиси адабий жанр катары мүнөздөлөт. Балким, биринчи бөлүгүндө берилген маалыматка карата эпитафиялык жанрга окшоштуруп келишет. Бирок кандай гана болбосун өзүнүн жанрдык өнүгүү жолунда жөн гана жазуу эмес, куйкум сөздөр, юмор, какшык менен жаман көрүнүштөн, адаттан, мүнөздөн арылууга чакыруу белгилери өнүгүп, кабыл алынып калганын тастыктайт. Демек, энциклопедиялык маалыматтарга караганда эпиграмма эстеликтин коюлушун, белектин берилишин түшүндүргөн сатиралык же дидактикалык, ал эми кийинки өзгөрүүлөрүн да эске ала турган болсок, анда конкреттүү адамды же окуяны шылдыңдоого, мыскылдоого алган ыр болуп саналат. Европалык адабиятта пайда болгон шылдыңдоо, мыскылдоо, заарын чачыратуу мазактоо сыяктуу белгилер бүгүнкү күндө жанрдын аныктоочу өзгөчөлүгүнө айланды. Тактап айтканда,

мезгилдин өтүшү менен эпиграмманын негизги белгиси – курч куйкумдуу, көбүрөөк шылдыңдаган мүнөзгө ээ болду. Жанрдын түпкү тамырын түзгөн, тектеш эпитафиядан эпиграмма кийинки үлгүлөрүнө көп нерсени деле мүнөздөп алган жок. Негизинен байыркы элдердин көбүндө күмбөздөргө гана эмес, ар кандай белектерге, берилген буюмдарга жазылган жазуулар болгон. Бирок байыркы Грецияда гана эпиграмма жаңы мезгилдин эпиграммалык поэзиясынын башаты болуп, бүгүнкү күнгө чейин өзүнүн ордун жоготпой келе жаткан поэзиянын булагына айланды. Гректер башында бардык эле жазууларды эпиграмма деп аташкан, кийин гана ыр жазууларына адабий термин катары колдонулуп калды. Демек, баштапкы нукура эпиграмманын алгачкы үлгүлөрү реалдуу окуяны, конкреттүү фактыны, нерсенин тиешелүүлүгүн белгилеген жазуулар эле. Көпчүлүгү кудайларга арналып, алдыда турган жортуулдарда ийгилик, жеңиш сураган жазуулар болот. Ушундай күмбөз беттеринде жазылган арноолордон кийин – эпитафиялар пайда болгон. Ал эми эпитафияларга коюлган талаптар, кийин майда жанрларды баалоого багытталган белгилерди: кыскалыкты, тактыкты, мазмундуулукту, таасирдүүлүктү пайда кылды, себеби белгиленген текст канча кыска болсо, аларды катуу материалдарга: темирге, ташка, мраморго, карапага чегерүү батыраак, балким, жеңилірээк болгон. Чындыгында эле, чакан текстке жан дүйнөндөгү сүйүүнү, жоготууну, сыймыкты, ыраазычылыкты, айрылууну сыйдыруу өтө оор. Ошондуктан, мындай талаптар жанрдын мазмундук бийиктигине жана кыскалыгына, тактыгына алып келди. Мындай “артыкбаш” эч нерсе жок деген принцип, формасынын кыскалыгы жана мазмунун сыйымдуулугу классикалык адабияттын жанрына айлантты. Эпиграммалардын да, эпитафиялардын да биринчи жаратуучусу катары Симонид Кеосский адабий булактарда жазылып жүрөт (б.з.ч. VI-кылымдын аягы V кылымдын башы). Грек-рим согушунда каза болгон баатырлардын, жоокерлердин күмбөздөрүндө жазылгандар популярдуу болгон. Ошол доордо эле чакан жанрдын атуулдук багыты жана саясий орду түшүнүктүү болгон. Симонид Кеосский тууралуу М.В. Белкин, О. Плахотская түзгөн 1998-жылы Антикалык жазуучулар сөздүгүндө

мындай деген маалымат берилет: “Simonides, ок. 556–468 гг. до н. э., греческий лирический поэт. Родился в Иулии на острове Кеос у побережья Аттики. Творил в различных жанрах хоровой лирики, а также писал элегии и эпиграммы. Согласно традиции, был первым поэтом, который писал песни на заказ и брал за это плату. Большую часть жизни провел при дворах владык и тиранов, где пользовался большим уважением” [8]. Жогоруда көрүнүп тургандай эпиграммалар Симонид Кеосский үчүн кокусунан алынган тапшырыктар эле. Бирок ошого карабастан, аларды жогорку деңгээлде иштеп чыккандыктан, элдер жазууларды окуп гана калбастан, аны ким жаратканына абдан кызыгып, эпиграммалар адабий көрүнүшкө айланып, өзүнчө жанр катары кабыл алынып баштайт. Болбосо Симонид Кеосский топтук (хоровая) лириканын үстүндө жемиштүү иштеген акын болгон.

М.Л. Гаспаров “Байыркы грек эпиграмма” аттуу макаласында: “Жазуу бул – күнүмдүк, эпиграмма – адабий көрүнүш” [9], – деп жазат. Бирок аталган жанр сөздүн “жазуу” түз маанисинен адабий көрүнүшкө кантип жетти деген табийгый суроо жаралат. Демек, эпиграмма жөн гана жазуу болбой, лирика катары кабыл алынуусу үчүн татаал эволюциялык жолду басып өтүшү керек эле. Жанрдык өнүгүүсүнө убакыт, белгилүү бир шарт жана талант талап кылынган. Мындай тарыхый мүмкүнчүлүк биздин эрага чейинки V кылымдын башында пайда болот. Анда коомдук, тарыхый жагдай жана мыкты талант Симонид Кеосский (557–468 болжолдуу) бири-бирине төп келген мезгил келет. Симонид Кеосский өз мезгилинин новатор акыны болуп, өткөндүн алгылыктуу жакшы жактарын сактап калып, жаңы нерсени акырындап жайылтуу менен пайда болгон жаңылыктын ички түзүмүнүн сымбаттуулугуна, кооздугуна жана ички биримдигине өзгөчө көз салган. Тарыхый шарт дегенибиз, биринчиден, бул грек-персия согушунун учуру болгон (490, 480–479). Мындай оор жагдайда согуштагы ар бир жеңиш өзүнөн-өзү Кудайларга ыраазычылык билдирип жазган жазууларды талап кылган. Экинчиден, Олимпия оюндары сыяктуу жалпы грек оюндарынын гүлдөгөн دورору болгон. Мындай оюндарда жобого ылайык статуя менен сыйланган, ага ылайык жеңүүчү

өзүнүн ийгиликтерин кийинки муунга жазуулар менен коштоп калтырууну каалаган. Окуя негизги орунду ээлегендиктен, ал жөнүндө так, кыска айтуу керек эле. Ошондуктан Симониддин эпиграммалары ысымдарды, фактыларды өзүнө батырып, өзгөчө кыскалуулугу, тактыгы жана чеберчилиги менен таңкалтырган. Мисал катары Ф. Петровский жана Ю.Шульц биргеликте түзүүчү болгон “Греческая эпиграмма” китебинин 7-бетиндеги эпиграммадан келтирип кетсек:

“Победителю на Олимпийских играх”

Вот он, смотри, Фоовет, победитель в Олимпии, мальчик,

Столь же прекрасный на вид, как и искусный в борьбе,

И на ристалищах ловко умеющий править конями.

Славою он увенчал город почтенных отцов [10].

Же болбосо:

Филона сын Диофон победил всех на Истме и в Дельфах

В беге, метанье копья, диска, в прыжках и борьбе [10].

Же статуяга оюлгандардын бири:

Милона славного это прекрасная статуя; в Писе,

Семь одержал он побед и поражений не знал [10].

Ушундай тарыхый маалыматтарга байланыштуу С. Кеосскийдин эпиграммаларынын мазмунун эки түргө бөлсө болот: күмбөздүн үстүндөгүлөр жана арноолор. Биринчилери күмбөзгө түшүрүлгөн жазуулар, экинчилери статуяларга жана Кудайларга арналган нерселерге оюлган. “Зевсу – освободителю”

Эллины, силою рук, и Арея, искусством, и смелым

Общим порывом сердец персов изгнав из страны,

В дар от свободной Эллады Освободителю – Зевсу

Некогда здесь возвели этот священный алтарь [10].

Демек, С. Кеосскийдин эпиграммаларында өз мезгилинин улуу окуялары чагылдырылып, перстер менен болгон күрөш, Грециянын эркиндиги үчүн курман болгон баатырлар түбөлүк калтырган.

“Павшим Афинянам”

Радуйтесь лучшие дети афинян, цвет конницы нашей!

Славу великую вы в этой стяжали войне.

Жизни цветущей лишились вы ради пре-
красной отчизны,

Против бесчисленных сил эллинов выйдя на бой [10].

Ошентип адабий-теориялык, терминологиялык сөздүктөрдөн, адабиятчылардын эмгектеринен көрүнүп тургандай эпиграмма эпитафиялык мүнөздө пайда болгону менен өзүнүн өнүгүү жолунда бир топ өзгөрүүлөргө дуушар болгон, анткени эпиграмmanın структурасы, түзүлүшү катып калган сенек форма эмес, тарыхый өсүп-өнүгүү жолунда ички түзүлүшү, композициясы, образдарды берүү стили боюнча өзгөрүүлөрдүн болушу мыйзамченемдүү көрүнүш. Негизги өзгөчөлөнгөн белгилеринин бири анын көлөмүнүн – чакандыгында, кыскалыгында. Эпиграмmanın сюжети өтө ийкемдүү, ошондуктан мүмкүн болушунча кысылат. Өзүнүн жанрдык өзгөчөлүгү боюнча тамсилге, макалга жакындап кетет, себеби макалда да ой кыска сөз формасына сыйдырылат. Тамсилдин болсо жыйынтык чыгаруучу бөлүгүнүн (мораль) мазмуну, аны чагылдыруу ыкмасы боюнча кыскалыгы, таамайлыгы, какшык менен юмор жагынан эпиграммадан айырмаланбайт. Сатиралык, жумшак юморду өзөгүнө сиңирүү Рим адабиятынан башталарын жогоруда белгилеп кеттик. “В I в. до н. э греческая эпиграмматическая поэзия начинает ориентироваться на римскую жизнь, учитывая вкусы и запросы римских читателей, и поэты постепенно вводят в эпиграммы отклики на злобу дня” [11], – деп Н.А. Чистякова өзүнүн эмгегинде жазат. Эпиграмmanın эреже-принциптери Грек адабиятынан Рим адабиятына өтөт. Рим адабиятында эң белгилүү эпиграмма жараткан акын Марциал болгон. Бул тууралуу

Борис Александрович Гиленсон “Эпиграммы: тематика художественное своеобразие” аттуу макаласынан: “Марциал-классик эпиграммы. Его эпиграммы, содержание которых разнообразно, образуют 11 книг, где представлены эпиграммы, различные по объему, начиная с двустихия, но как правило, не более десяти–двенадцати строк” [12], – деп жазат. Марциалдын өзү тууралуу “Эпиграммы о самом себе как о поэте” аттуу I, 1-эпиграммасын Н.И. Шатерниковдун көркөм котормосунда окуп көрсөк:

Вот он, тот, кого ищешь и читаешь, –

Марциал, по всему известный свету

Книжками эпиграмм с их острословьем.

Он живет, и не умерли в нем чувства.

Ты ж, читатель, поэту славу создал,

Что не часто другим и смерть дарует [13].

эпиграммасында өзү тууралуу, так таамай айтып баяндайт. Марциалдын бул 11 китебинин баарын эпиграмма деп атагандан алыспыз, анткени акын өзүнүн жазган ырларын анын тилдик өзгөчөлүгүнө карап бардыгын эпиграммалар деп атай берген. эпиграмmanın жанрдык-композициялык өзгөчөлүгүнө жооп берген эпиграммалардан тышкары, акындын лирикалары да бар. Марциалдын Н.И. Шатерниковдун котормосундагы VII, 25-эпиграммасын кайрылсак:

Сладкие только одни ты пишешь всегда эпиграммы;

Блеска побольше у них, чем румян на лице.

Соли ж крупинки там нет, горькой желчи там капли не видно.

Все же, безумец, ты ждешь, чтобы читались они.

Но ведь коль уксуса нет, и пища сама непри-
ятна;

Если улыбка мертва, не миловидно лицо.

Яблок медовых и смокв безвкусных ребенку
дать можешь;

Мне ж смокву хийскую дай, – в ней есть
укол языку [13].

Мында акын калемдештеринин “даамы жок”, “тузу жок” күйдүргү сөзү жок эпиграммаларын жазып жатканын сынга алып, нааразы

болгонун окуйбуз. Марциалдын өзүнүн эпиграммалары жандуу таасирдүү, элестүү, куйкум сөздүү, курч жазылган поэтикалык чыгармалар. Бул тууралуу жогорудагы макаладан келтирип кетсек: “Его мелкие эпigramмы питались жизнью, вырастали из личных наблюдений поэта над реалиями повседневности... Подобно комедии, миму, сатире, эпиграмма оказывается “жизненным” жанром. Ей присущи афористичность, остроумие, то, что современники называли “солью”, “желчью”. И одновременно она чужда глубокомыслию. Стихия Марциала-ирония, насмешка, юмор, кажется ни одна сфера не ускользает от пронизательного взгляда эпиграммиста” [12].

Марциалдын эпиграммаларында образдык системасындагы типтүүлүк абдан ачык берилет. Анда көбүнчө, саран, ачкөз адамдардын типажы сүрөттөлөт. Өзгөчө коомдо адамдын саламаттыгына кам көргөн дарыгерлер тууралуу абдан орой да, кайсы бир деңгээлде, тилекке каршы, чындыкты да жазып кетет. Эпиграмманын таасирдүүлүгүн жоготпоо максатында тексттин өзүн сунуштасак. А.А. Феттин котормосундагы I, 47-эпиграммасы:

Был недавно Диавл врачом, он могильщиком ныне:

То, что могильщик творит, то же и врач совершал [13].

Демек, келтирилген мисалдардан, берилген баадан эле Марциалдын эпиграммалары римдиктердин, өз доорунун гана эмес, бүтүндөй дүйнөлүк адабияттын жана бардык замандарда классикалык үлгүгө айланганын билсек болот. Марциалдын эпиграммалары үлгү болуп, адабиятчыларга, окумуштууларга адабий-теориялык, тарыхый-теориялык көз караштарын, акындарга адабий процессте чакан, таасирдүү жанрда поэтикалык искусство жазганга түрткү болду. Орус адабиятында Марциалдын эпиграммаларына А.С. Пушкин абдан таасирленген.

Корутунду. Орус адабиятында да эпиграмманын өзөгүн юмор, курч айтылган куйкум ойтор түзөт. Эпиграмма аркылуу коомдогу болуп жаткан социалдык-саясий көрүнүштөргө, жеке адамдын мүнөзүнө, жасаган ишине карата сатиралык маанайда чындыкты берүү мүмкүн. Эпиграмма майда формаларга кирип,

анча көңүлгө алынбай жүргөнү менен коомдогу көрүнүштөргө байланыштуу, түз айтылбаган нерсени кыйытып, айрым учурда муздак суу сепкендей чындыкты ыр саптары менен чагылдырып, чындыкты жеткирүүнүн формасына айланат, тескерисинче, коомдогу терс көрүнүштү, социалдык, моралдык, саясий абалды социумга тез жеткирүүнүн эң мыкты ыкмасы.

Демек, жогоруда берилген адабий-теориялык аныктамалардан төмөндөгүдөй жыйынтыктарды чыгарсак болот:

- эпиграммалар Грецияда жанрдык өзгөчөлүктөргө ээ болбой, жөн гана бардык жазуулар аталганы аныкталды;
- мезгил өткөн сайын мазмунуна болгон кызыгуудан улам аларды жараткан адамдар сөзгө алынып, эпиграммалар популярдуу боло баштайт. Грек адабиятында эпиграмманын баштоочусу Симонид Кеосский белгиленип, акын материалдык каражат табуу максатында жазып жүрүп, таанымалдуулукка жетти;
- эпиграмманын географиялык территориясы кеңейип, Римге багыт алып жайылат. Ага чейин жанрдык өзгөчөлүгүндө көбүнчө арноо маанисиндеги эпиграммалар болуп келсе, Рим адабиятында пайда болгон эпиграммалардын өнүгүүсүнө байланыштуу, анда сатиралык мүнөз курчуганын;
- Рим эпиграммаларынын классикалык үлгүсү Марциалдын ысымы менен байланышканы;
- эпиграмманын телчигип, өнүгүп-өсүү жолунда анын жанрдык өзгөчөлүү белгиси катары ирония, сарказм, жумшак юмор белгиленип, дүйнөлүк адабиятта, ошондой эле улуттук адабий процессте бул мүнөз сакталып келе жаткандыгы аныкталды.

Поступила: 08.04.2026;

рецензирована: 22.04.2026; принята: 24.04.2026.

Адабияттар

1. Квятковский А.П. Поэтический словарь / А.П. Квятковский. URL: <https://feb-web.ru/feb/kps/kps-abc/> (кайрылган күнү: 13.07.2025).
2. Словарь русского языка: в 4 т. / РАН, Ин-т лингвистич. исследований; под ред. А.П. Евгеньевой. 4-е изд. М.: Рус.яз.: Полиграфресурсы,

1999. Т. 1. URL: <https://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc> (кайрылган күнү: 13.07.2025).
3. Викисловарь. URL: <https://ru.wiktionary.org/wiki/%D1%8D%D0%BF%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0> (кайрылган күнү: 13.07.2025).
4. Ушаков Д.Н. Толковый словарь русского языка / Д.Н. Ушаков. URL: <https://feb-web.ru/feb/ushakov/ush-abc> (кайрылган күнү: 13.07.2025).
5. Остолопов Н.Ф. Словарь древней и новой поэзии / Н.Ф. Остолопов. URL: https://imwerden.de/pdf/ostolopov_slovar_drevnej_i_novoj_poezii_ch_1_1821__ocr.pdf (кайрылган күнү: 13.07.2025).
6. Шериев Ж. Терминдердин түшүндүрмө сөздүгү. Кыргыз адабияты / Ж. Шериев, А. Муратов. Бишкек: Кыргыз энциклопедиясынын башкы редакциясы, 1994. 114-б.
7. Кыдырбаева Р.З. Кыргыз адабий илиминин түшүндүрмө сөздүгү / Р.З. Кыдырбаева, К. Асаналиев. Бишкек, 2004. 554-б.
8. Античные писатели. Словарь / Акад. гуманитар. наук; научн. ред. М.В. Белкин, О. Плехотская. М.: Лань. 1999. URL: <https://niv.ru/doc/dictionary/ancient-writers/fc/slovar-209.htm#zag-524> (кайрылган күнү: 01.08.2025).
9. Гаспаров М.Л. О поэтах. Древнегреческая эпиграмма / М.Л. Гаспаров. URL: <https://antique-lit.niv.ru/antique-lit/gasparov-o-poetaх/drevnegrecheskaya-epigramma.htm> (кайрылган күнү: 1.08.2025).
10. Греческая литература / сост.: Ф. Петровский, Ю. Шульц. URL: <https://litmir.club/br/?b=588942&p=7> (кайрылган күнү: 15.07.2025).
11. Чистякова Н.А. Эллинистическая поэзия. Литература, традиции и фольклор / Н.А. Чистякова. Л.: Издательство Ленинградского университета. 1988. 152-бет. URL: http://www.sno.pro1.ru/lib/chistyakova_ellinisticheskaya_poeziya/chistyakova_ellinisticheskaya_poeziya.pdf (кайрылуу күнү: 06.08.2025).
12. Гиленсон Б.А. Эпиграммы: тематика художественное своеобразие / Б.А. Гиленсон // История античной литературы. Кн. 2. Древний мир. URL: https://oldevrasia.ru/library/Boris-Aleksandrovich-Gilenson_Istoriya-antichnoy-literatury--Kniga-2--Drevniy-Rim/114 (кайрылган күнү: 06.08.2025).
13. Марциал. Эпиграммы / пер.: Н.И. Шатерников, А. Фет. URL: http://az.lib.ru/m/marcial/text_1965_epigrammy.shtml (кайрылган күнү: 06.08.2025).